

Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.) (wyciąg)

Część ogólna

Artykuł 1. [Warunki odpowiedzialności]

§ 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

§ 2. Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

§ 1

Konstytucyjne pojęcie odpowiedzialności karnej

Zakres stosowania art. 42 Konstytucji RP obejmuje nie tylko odpowiedzialność karną w ścisłym tego słowa znaczeniu, a więc odpowiedzialność za przestępstwa, ale również inne formy odpowiedzialności prawnej związane z wymierzaniem kar wobec jednostki. Przedstawione zasady konstytucyjne obejmują różne dziedziny prawa represyjnego, w tym m.in. prawo wykroczeń.

(*wyrok TK z 8.7.2003 r., P 10/02*)

Zgodnie z art. 42 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP, „odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Zasada ta nie stoi na przeszkodzie ukaraniu za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego”.

(*wyrok TK z 26.11.2003 r., SK 22/02*)

Czyn jako podstawowa przesłanka odpowiedzialności

Czynem może być tylko zachowanie się człowieka będące wytworem jego woli, a zachowania (ruchy) wykonywane wyłącznie pod wpływem siły zewnętrznej – przymusu fizycznego – czynem nie są, o ile sprawca sile tej nie mógł się oprzeć (*vis absoluta*).

(*wyrok SA w Warszawie z 23.6.1999 r., II AKa 154/99*)

Zobacz również:

- wyrok SA w Gdańsku z 14.3.2012 r., II AKa 54/12;
- uchwała SN z 10.5.2006 r., SNO 15/06;
- postanowienie SN z 17.4.2003 r., WZP 1/03.

Czyn sprawcy nie musi być wyłączną przyczyną skutku (ze względu na wszechzwiązek zjawisk taka „wyłączność” jest w ogóle nie do pomyślenia) i współdziałanie innych warunków nie wyłącza

przyczynowości nawet wtedy, gdy rola tych warunków według ocen doświadczenia życiowego była przeważająca.

(wyrok SN z 31.8.1973 r., III KR 197/73)

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe

W orzecznictwie SN dominuje pogląd, że spowodowanie przez sprawcę skutku musi być następstwem naruszenia zasad ostrożności. Spowodowanie skutku może być tylko wtedy obiektywnie przypisane sprawcy, gdy urzeczywistnia się w nim niebezpieczeństwo, któremu zapobiec miałyby przestrzeganie naruszonego obowiązku ostrożności. Koncepcja obiektywnego przypisania opiera się na założeniu, że sprawcy spowodowanego skutku przestępnego można ów skutek obiektywnie przypisać tylko wtedy, gdy zachowanie owego sprawcy stwarzało lub istotnie zwiększyło prawnie nieakceptowane niebezpieczeństwo (ryzyko) dla dobra prawnego stanowiącego przedmiot zamachu i niebezpieczeństwo (ryzyko) to realizowało się w postaci nastąpienia danego skutku przestępnego.

(wyrok SN z 3.10.2006 r., IV KK 290/06)

Zobacz również:

– wyrok SN z 4.7.2013 r., III KK 33/13.

Wymóg opublikowania aktu w dzienniku urzędowym

Opublikowanie ustawy w inny sposób, np. w środkach masowego przekazu, nie może powodować żadnych skutków prawnych. Dopiero udostępnienie takiego aktu w urzędowym środku rozpowszechniania uprawnia do pociągania do odpowiedzialności karnej za czyny, które ustawa (dekret) uznaje za czyny karalne. W przypadku antydatowania Dziennika Ustaw tekst ustawy karnej w nim zawarty staje się „ogłoszonym”, a więc obowiązującym tekstem prawnym, dopiero z momentem jego faktycznej publikacji i przekazania do rozpowszechnienia.

(postanowienie SN z 20.1.2004 r., IV KK 438/03)

Ograniczone konsekwencje zasady *nullum crimen sine lege*

Zasada *nullum crimen sine lege* oznacza, że odpowiedzialność karną może ponieść tylko sprawca czynu zabronionego przez ustawę, nie zaś, że ustawa taka będzie zawierała opis każdego możliwego zachowania, które wyczerpuje znamiona tego czynu. Nie można zatem stawiać znaku równości pomiędzy sformułowaniem „czyn”, użytym w art. 1 § 1 KK, a koniecznością stworzenia kompletnego ustawowego katalogu zachowań określających poszczególne czynności sprawcze realizujące znamiona typów czynów zabronionych.

(postanowienie SN z 29.7.2009 r., I KZP 8/09)

Podstawowa zasada odpowiedzialności karnej – *nullum crimen sine lege* (art. 1 § 1 dawnego i obecnie obowiązującego KK) nakazuje, aby czyn zabroniony był określony szczegółowo przez ustawę oraz zakazuje stosowania w prawie karnym analogii i wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy.

(wyrok SN z 4.4.2000 r., II KKN 335/99)

Zobacz również:

– postanowienie SN z 25.5.2016 r., IV KK 156/16.

Dopuszczalność odwoływania się do sformułowań ocennych

Wyłączność ustawy i maksymalna określoność znamion przestępstw nie oznacza jednak, że wszelkie elementy opisujące czyny zabronione muszą i mogą być wyczerpująco ustalone w ustawie. Także w zakresie typizacji przestępstw dopuszczalne jest odwoływanie się do sformułowań ocennych (np. ciężkie, lekkie, istotne, podobne, wielka, znaczna, silne, znikomy itp.). Ostatecznie na sądach ciąży obowiązek interpretacji przepisu zgodnie z zasadami konstytucyjnymi.

(postanowienie SN z 19.12.2007 r., V KK 101/07)

Zasada określoności czynu karalnego

Jakiegokolwiek wskazanie ogólnika, umożliwiające daleko idącą swobodę interpretacji co do zakresu znamion czynu zabronionego czy pewnego typu kategorii zachowań, nie może być traktowane jako spełniające wymóg określoności na gruncie art. 42 ust. 1 Konstytucji RP.

(*wyrok TK z 26.11.2003 r., SK 22/02*)

Zobacz również:

- wyrok SN z 11.7.2012 r., II KK 179/12;
- wyrok SA w Gdańsku z 7.3.2012 r., II AKa 52/12.

Dopuszczalność doprecyzowania znamion w aktach rangi podustawowej

Dopuszczalne, a niekiedy nawet konieczne, jest doprecyzowanie znamion ustawowych niektórych czynów zabronionych w aktach rangi podustawowej, tj. w rozporządzeniach. Takie działanie ustawodawcy nie narusza zasady *nullum crimen sine lege* zawartej w art. 1 § 1 KK.

(*postanowienie SN z 29.1.2009 r., I KZP 29/08*)

Zobacz również:

- wyrok TK z 8.7.2003 r., P 10/02;
- wyrok TK z 20.2.2001 r., P 2/00;
- wyrok SN z 1.12.2005 r., IV KK 122/05.

§ 2

Obiektywna społeczność czynu

Przestępstwem jest czyn nie tylko formalnie wyczerpujący znamiona określone w ustawie karnej, ale godzący w substancjalne dobra społeczne uznawane przez społeczeństwo i pozostające pod protekcją nie tylko prawa karnego, ale i innych systemów normatywnych, w tym moralności, powinności wynikającej z poczucia tradycji i tożsamości narodowej. Czyn ten musi wykazywać obiektywną społeczność w tym sensie, że zawsze występuje przeciwko wartościom akceptowanym przez daną zbiorowość.

(*wyrok SN z 26.9.2003 r., WK 18/03*)

Konieczność wykazania, że czyn narusza istotne wartości społeczne

Samo formalne naruszenie przepisu nie jest wystarczające do przypisania odpowiedzialności karnej. Dla uznania jakiegoś czynu za przestępstwo konieczne jest wykazanie, że narusza on istotne wartości społeczne, stając się przez to czynem karygodnym.

(*postanowienie SN z 20.6.2006 r., II KK 242/05*)

Zobacz również:

- postanowienie SN z 9.10.2012 r., III KK 132/12;
- wyrok SA w Gdańsku z 14.3.2012 r., II AKa 54/12;
- wyrok SN z 19.5.2011 r., WA 6/11;
- wyrok SN z 11.4.2012 r., IV KK 382/10;
- postanowienie SN z 27.1.2009 r., II KK 5/09;
- uchwała SN z 27.2.2008 r., SNO 8/08;
- wyrok SN z 18.5.2006 r., WA 9/06;
- postanowienie SN z 10.6.2003 r., II KK 87/03;
- postanowienie SN z 25.2.2002 r., I KZP 1/02.

Karygodność konkretnego czynu, a nie typu zachowania

Jest oczywiste, że ustalenie braku społecznej szkodliwości (podobnie jak ustalenie jej w stopniu znikomym) dotyczy zawsze czynu, który wyczerpuje ustawowe znamiona dyspozycji normy sankcjonowanej. Ustalenie takie możliwe jest jedynie w rezultacie stwierdzenia takich cech konkretnego czynu, które

ujawniają tak dalece odbiegające od założonego przez ustawodawcę wzorca czynu zabronionego, że nie pozwalają przyjąć, iż czyn ten jest społecznie szkodliwy, a więc karygodny. Wymaga w tym miejscu podkreślenia faktu, że przedmiotem oceny stosującego prawo może być jedynie konkretny czyn, a więc przykładowo konkretna kradzież – a nie typ zachowania, a więc kradzież w ogóle.

(*postanowienie SN z 17.12.2003 r., V KK 222/03*)

Zobacz również:

- wyrok SN z 24.8.2010 r., WA 19/10;
- wyrok SN z 18.8.2010 r., WA 16/10;
- wyrok SN z 9.5.2003 r., III KK 217/02;
- postanowienie SN z 27.3.2002 r., V KKN 175/00.

Relacja pomiędzy karygodnością a zasługiwaniem na karę

Nie wpływają na stopień społecznej szkodliwości czynu okoliczności, które są związane z osobą sprawcy. To czyn ma nie być karygodny. Kwestia, czy sprawca zasługuje na karę i w jakim wymiarze, może być rozstrzygana dopiero po ustaleniu przestępności czynu, a więc także jego karygodności. Nie jest istotne dla oceny stopnia społecznej szkodliwości czynu nawet ograniczenie poczytalności sprawcy.

(*postanowienie SN z 25.11.2004 r., WK 21/04*)

Nieprawidłowość jednoczesnego przyjęcia wypadku mniejszej wagi i znikomej społecznej szkodliwości czynu

Jednoczesne przyjęcie, że przypisany czyn wobec tej samej osoby stanowi wypadek mniejszej wagi i zawiera znikomy stopień społecznej szkodliwości (art. 1 § 2 KK), prowadzi do sprzeczności w tej części orzeczenia. Wypadek mniejszej wagi jest postacią czynu o znamionach przestępstwa typu podstawowego z przewagą elementów łagodzących o charakterze przedmiotowo-podmiotowym, a czyn o znikomym stopniu jego społecznej szkodliwości nie stanowi przestępstwa.

(*wyrok SN z 17.1.2017 r., WA 17/16*)

§ 3

Przypisanie zasady winy do odpowiedzialności karnej

Odpowiedzialność karna opiera się na zasadzie winy. Oznacza to, że sprawca czynu zabronionego ponosi odpowiedzialność karną tylko na tyle, na ile można mu postawić zarzut, przy czym skalę tego zarzutu, a więc i zakres odpowiedzialności, wyznaczają zasady subiektywizacji i indywidualizacji.

(*wyrok SN z 4.11.2002 r., III KK 58/02*)

Artykuł 2. [Przestępstwo skutkowe przez zaniechanie]

Odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególnie obowiązek zapobiegnięcia skutkowi.

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie

Dla ustalenia warunków odpowiedzialności za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie, konieczne jest stwierdzenie, że dana osoba miała prawny szczególnie obowiązek zapobieżenia nastąpienia skutku w danych, konkretnych okolicznościach.

(*postanowienie SN z 14.3.2019 r., II KK 218/18*)

Rzeczywiste objęcie funkcji gwaranta jako warunek odpowiedzialności za narażenie na niebezpieczeństwo

Katalog źródeł obowiązku gwaranta, o którym mowa w art. 2 KK nie został określony w Kodeksie karnym, a w doktrynie nie udało się osiągnąć jednomyślności dotyczącej szczegółów tego katalogu.

Tym niemniej w judykaturze i doktrynie szeroko przyjmowany jest pogląd, że źródłem obowiązku gwaranta mogą być: akt normatywny, orzeczenie sądu, umowa, dobrowolne zobowiązanie przyjęcia pieczy nad inną osobą, uprzednie zachowanie się gwaranta stwarzające zagrożenie dla dobra prawnego czy też skonkretyzowana sytuacja faktyczna, w której w sposób jednoznaczny urzeczywistnia się powstanie po stronie tej osoby wymagania zapobieżenia powstaniu skutku stanowiącego znaną określonemu czynu zabronionego. (...) Sprawca może więc, w wyniku różnych, faktycznych i prawnych, zdarzeń samodzielnie przyjąć na siebie obowiązek gwaranta, czyli obowiązek pieczy nad określonym dobrem prawnym przed zagrożeniem pochodzącym z określonego źródła. W szczególności usytuowanie w tej pozycji może nastąpić w wyniku umowy, jak również poprzez złożenie dobrowolnych oświadczeń woli. Dobrowolne przyjęcie stanowiska gwaranta nie musi przybierać formy cywilnego kontraktu. Konieczne jest jednak rzeczywiste objęcie funkcji gwaranta.

(*wyrok SN z 19.7.2018 r., IV KK 371/17*)

Sprowadzenie niebezpieczeństwa

Oskarżony jako kierownik i opiekun młodzieży, którą zabrał na wycieczkę, dobrowolnie przyjął na siebie funkcję gwaranta, a więc ciążył na nim szczególnie, prawny obowiązek nie tylko odwracania niebezpieczeństw, które realnie mogłyby jej zagrażać, ale i powstrzymywania się od działań, które niebezpieczeństwo mogły spowodować. Im większa zaś wartość dóbr prawnych, które gwarant ma chronić i im wyższy stopień prawdopodobieństwa spowodowania niebezpieczeństwa, tym bardziej rygorystycznie trzeba oceniać obowiązek działania lub zaniechania po jego stronie.

(*wyrok SA w Katowicach z 30.11.2005 r., II AKa 281/05*)

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie jako przestępstwo indywidualne

Przepis art. 2 KK statuuje normatywny warunek odpowiedzialności za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie. Dla przypisania takiej odpowiedzialności, a zatem przypisania skutku w przypadku zaniechania, owo zaniechanie musi być bezprawne, oparte wyłącznie na powiązaniu normatywnym ze skutkiem. Osoba odpowiadająca za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie musi się charakteryzować określonymi cechami. Innymi słowy, z art. 2 KK wynika, że sprawca wobec dobra chronionego normą zajmuje pozycję gwaranta zapobieżenia skutkowi. Mamy więc do czynienia z tzw. przestępstwem indywidualnym.

(*wyrok SN z 22.11.2005 r., V KK 100/05*)

Zobacz również:

- wyrok SA w Krakowie z 10.5.2012 r., II AKa 48/12.

Osoby odpowiedzialne za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie

Jeśli skutek stanowiący ustawowe znamię przestępstwa popełnionego przez zaniechanie jest następstwem bezprawnych zachowań wielu osób, to zważywszy na treść art. 2 KK może być on przypisany tym tylko, które nie wykonały ciężącego na nich prawnego, szczególnego obowiązku zapobieżenia skutkowi i tylko wtedy, gdy w nastąpieniu skutku urzeczywistniło się niebezpieczeństwo, które wykonanie tego obowiązku miało odwrócić.

(*wyrok SN z 24.2.2005 r., V KK 375/04*)

Zobacz również:

- wyrok SN z 10.12.2002 r., IV KKN 667/99.

Przy przestępstwach popełnionych przez zaniechanie, prawny, szczególnie obowiązek zapobieżenia skutkowi (art. 2 KK) może wynikać także z aktu wykonawczego do ustawy.

(*postanowienie SN z 13.4.2005 r., II KK 23/05*)

Dobrowolne przejścia na siebie obowiązku gwaranta a obowiązek niedopuszczenia do czynu zabronionego

Prawny, szczególnie obowiązek niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego, na gruncie zarówno art. 2, jak i art. 18 § 3 KK, może wynikać również z dobrowolnego przejścia na siebie obowiązku gwaranta, co nie musi przybierać formy cywilnoprawnego kontraktu.

(*wyrok SA w Katowicach z 12.5.2016 r., II AKa 121/16*)

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie

Prawny, szczególnie obowiązek, o którym mowa w art. 2 KK, nie może być utożsamiany z kierowanym wobec określonej osoby, czy przez nią samą wobec siebie, oczekiwaniem postąpienia pożądanego w danej sytuacji w myśl ogólnych – moralnych, życiowych czy też obyczajowych zasad; obowiązek ten musi wynikać z reguł prawnych, których źródłem – w odniesieniu do określonej osoby – jest treść aktu normatywnego, orzeczenie sądu, umowa czy też skonkretyzowana sytuacja faktyczna, w której w sposób jednoznaczny urzeczywistnia się powstanie po stronie tej osoby wymagania zapobieżenia powstaniu skutku stanowiącego zamię określonemu czynu zabronionemu.

(*wyrok SN z 4.3.2015 r., IV KK 32/15*)

Powiązanie czynności sprawczej przestępstwa skutkowego popełnionego przez zaniechanie z innym obowiązkiem oskarżonego, niż wskazany w czynie zarzuconym, nie narusza tożsamości czynu. Sąd może zatem przyjąć w wyroku, że przestępstwo takie zostało popełnione przez zaniechanie innego, niż określony w zarzucie aktu oskarżenia, obowiązku, jeśli tylko był on prawnym, szczególnie obowiązkiem zapobiegnięcia skutkowi, ciążącym na oskarżonym (art. 2 KK).

(*postanowienie SN z 5.2.2002 r., V KKN 473/99*)

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe

Nie ponosi odpowiedzialności karnej za dokonanie przestępstwa skutkowego osoba, której zachowanie nie stwarzało albo w sposób znaczący nie zwiększało niebezpieczeństwa dla dobra chronionego prawem.

(*wyrok SN z 1.12.2000 r., IV KKN 509/98*)

Podstawa przypisania przestępstwa skutkowego popełnionego przez zaniechanie; obowiązki gwaranta

Kauzalną podstawą przypisania przestępstwa skutkowego popełnionego przez zaniechanie (a także zostało zarzucone oskarżonym) jest wyjaśnienie przyczynowe prawnie relewantnego skutku. Wymaga to udzielenia odpowiedzi na pytanie, dlaczego doszło do wystąpienia skutku, jaka była tego kauzalna przyczyna. Dopiero wtedy, gdy kwestia ta zostanie prawidłowo rozwiązana, jest możliwe przejście na płaszczyznę normatywną i udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy sprawca, który wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi zaniechał określonego działania, mógł zapobiec powstaniu skutku. Treścią obowiązku gwaranta jest podjęcie niezbędnych czynności prowadzących zgodnie z posiadaną wiedzą i doświadczeniem życiowym do zneutralizowania niebezpieczeństwa grożącego dobru prawnie chronionemu, a przynajmniej do jego istotnego zmniejszenia. Od gwaranta należy domagać się jedynie takiego zachowania, które znajduje się w jego sprawczym zasięgu, któremu jest on w stanie podołać, aby zapobiec skutkowi stanowiącemu zamię czynu zabronionemu.

(*wyrok SA we Wrocławiu z 6.4.2016 r., II AKa 67/16*)

Artykuł 3. [Zasada humanitaryzmu]

Kary oraz inne środki przewidziane w tym kodeksie stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka.

Wpływ zasady humanitaryzmu na wymiar kary

Zasada humanitaryzmu, określona w art. 3 KK, jest związana ze stosowaniem kar oraz innych środków przewidzianych w Kodeksie karnym i sprowadza się do minimalizacji cierpień, dolegliwości i innych niedogodności zadawanych w związku z realizacją norm prawa karnego.

(postanowienie SN z 19.10.2010 r., II KK 224/10)

Stosowanie kary z uwzględnieniem zasady humanitaryzmu

Nadmierne zagęszczenie w celi może samo w sobie być kwalifikowane jako traktowanie niehumanitarne, a w razie wyjątkowej kumulacji różnych niedogodności – nawet jako tortura. Przeludnienie w więzieniach, na skutek stosowania zaskarżonego przepisu KKW, może powodować niehumanitarne traktowanie więźniów. Trybunał Konstytucyjny nie wyklucza jednak, w rzeczywistości nadzwyczajnych sytuacjach (np. nagły wzrost przestępstw i wyroków skazujących), możliwości czasowego osadzenia skazanych w celach o powierzchni na osobę mniejszej niż 3 m² (zgodnie z art. 110 § 2 KKW).

(wyrok TK z 26.5.2008 r., SK 25/07)

Szybkie wykonanie kary

Słuszne jest, by karę wykonać jak najszybciej, bez nieuzasadnionej zwłoki, bo kara po latach jest tylko abstrakcyjną dolegliwością, zatem bezcelowym okrucieństwem (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP).

(postanowienie SA w Krakowie z 26.9.2006 r., II AKz w 658/06)

Artykuł 4. [Zmiana ustawy]

§ 1. Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

§ 2. Jeżeli według nowej ustawy za czyn objęty wyrokiem nie można orzec kary w wysokości kary orzeczonej, wymierzoną karę obniża się do wysokości najsurowszej kary możliwej do orzeczenia na podstawie nowej ustawy.

§ 3. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zagrożony karą pozbawienia wolności, wymierzoną karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu zamienia się na grzywnę albo karę ograniczenia wolności, przyjmując że jeden miesiąc pozbawienia wolności równa się 60 stawkom dziennym grzywny albo 2 miesiącom ograniczenia wolności.

§ 4. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, skazanie ulega zatarciu z mocy prawa.

Pojęcie kary względniejszej dla obwinionego

Termin z art. 4 § 1 KK „ustawa względniejsza” jest klauzulą generalną, pojęciem nieostrym i ocenym. Ustawa względniejsza to taka, która stwarza możliwość osądu korzystniejszego dla interesów sprawcy, skutkujących tym samym przyjęciem w niej surowych reguł odpowiedzialności lub zastosowaniem mniej dotkliwych sankcji. Samo porównanie kryterium „minimalnego wynagrodzenia za pracę” lub „wielokrotności składki izbowej” w oderwaniu od ilości tak określonych stawek nie przesądza jeszcze o tym, która z kar pieniężnych byłaby względniejsza dla obwinionego.

(postanowienie SN z 19.3.2019 r., II DSI 32/18)

Formułowanie zarzutu nieważności ustawy względniejszej dla sprawcy

To, czy zastosowanie określonego stanu prawnego jest dla skazanego względniejsze czy też nie, jest kwestią ustaleń faktycznych w danej konkretnej sprawie i ustalenia te można w drodze zarzutów apelacyjnych atakować poprzez zarzut czy to błędów w ustaleniach faktycznych, czy to poprzez zarzut obrazy przepisów prawa procesowego przy ocenie dowodów prowadzących do tych ustaleń, ale nigdy poprzez zarzut obrazy prawa materialnego.

(postanowienie SN z 14.3.2019 r., V KK 87/19)

Warunkowe zawieszenie wykonania kary a zmiana ustawy

Przepis art. 4 § 1 KK znajduje zastosowanie do wszelkich norm karnych mających materialnoprawny charakter, niezależnie od tego, w jakiej ustawie zostały zapisane.

Przepis art. 152 § 1 KKW zawiera normę o charakterze materialnoprawnym, a zatem objęty jest gwarancjami wynikającymi z treści art. 4 § 1 KK.

(postanowienie SN z 19.1.2017 r., I KZP 13/16)

Kontrola względności ustaw przy wydawaniu wyroku łącznego

Względność ustaw karnych, o której mówi art. 4 KK, a mogących mieć w sprawie zastosowanie przy wydawaniu wyroku łącznego, winna zostać oceniona nie hipotetycznie, abstrakcyjnie, lecz poprzez porównanie konkretnej sytuacji skazanej na tle obydwu aktów prawnych. Pierwszy etap kontroli względności ustaw kolidujących ze sobą w czasie powinno stanowić porównanie granic możliwej do orzeczenia kary (w tym wypadku łącznej) na podstawie starej i nowej ustawy. Najczęściej ten etap jest zresztą wystarczający do rozstrzygnięcia tej kwestii. Nie można jednak na nim poprzestać. Porównywane powinny być bowiem wszystkie prawne skutki zastosowania obu ustaw. Dostrzec należało zatem i to, że na podstawie jednej z nich istnieje możliwość takiego ukształtowania kary łącznej, iż możliwe byłoby wymierzenie kary pozbawienia wolności z warunkiem zawieszeniem jej wykonania, a na podstawie drugiej, takiej możliwości nie ma. Możliwość taka i zrodzone z niej dla skazanej konkretne skutki winny zostać ocenione.

(postanowienie SN z 23.1.2018 r., IV KK 188/17)

Zmiana ustawy w trakcie realizacji czynu ciągłego

W razie zmiany ustawy w trakcie realizacji czynu ciągłego, w sytuacji gdy pierwsze zachowanie objęte tym czynem popełnione zostało w trakcie obowiązywania ustawy starej, a ostatnie zachowanie popełnione zostało po zmianie ustawy, należy uznać, że cały czyn ciągle popełniony został pod rządami ustawy nowej.

(wyrok SN z 21.6.2017 r., II KK 92/17)

Zmiana kwalifikacji czynu przeciwko mieniu

Jeżeli w dacie czynu kradzież dokonana przez oskarżonego stanowiła przestępstwo kwalifikowane z art. 278 § 1 KK, natomiast w dacie wyrokowania czyn ten nie był już jednak przestępstwem, lecz wykroczeniem, to okoliczność ta implikowała obowiązek stosowania przez sąd art. 4 § 1 KK i zmianę oceny karnoprawnej czynu z przestępstwa określonego w art. 278 § 1 KK na wykroczenie z art. 119 § 1 KW.

(wyrok SN z 9.8.2017 r., II KK 221/17)

Zobacz również:

- wyrok SN z 9.8.2017 r., II KK 212/17;
- wyrok SN z 7.9.2017 r., IV KK 265/17.

Skazanie bez rozprawy – obowiązek sądu badania ustawy względniejszej dla sprawcy

Sąd orzekający na posiedzeniu, w trybie art. 335 § 1 KPK, a więc w oparciu o wnioski prokuratora poparty ugodą stron co do kary, ma obowiązek działać na podstawie prawa i w granicach prawa, tak jak w każdej innej sprawie. Nie badając kwestii prawnych (intertemporalnych) wniosku, sąd rażąco narusza art. 343 § 7 KPK.

(wyrok SN z 25.1.2017 r., V KK 359/16)

Stosowanie ustawy względniejszej dla sprawcy

Sąd, stosując wobec skazanego, w związku z przypisanym mu przestępstwem, ustawy dla niego względniejsze zgodnie z art. 4 § 1 KK, miał tym samym obowiązek zastosować całą, obowiązującą

w danym czasie, stan prawny odnoszący się do badanego czynu. Tak bowiem należy odczytywać słowo „ustawa” w rozumieniu art. 4 KK. Poza wyraźnie określonymi w ustawie wyjątkami, nie jest bowiem możliwe orzekanie częściowo w oparciu o przepisy ustawy obowiązującej poprzednio, a częściowo o przepisy ustawy nowej. Sąd musi dokonać wyboru między konkurującymi ustawami i zastosować całościowo tylko jedną z nich, tj. tę, która jest dla sprawcy względniejsza; to jest taka, której zastosowanie w konkretnej sprawie przewiduje dla sprawcy najłagodniejsze konsekwencje.

(wyrok SN z 6.10.2016 r., IV KK 139/16)

Stosownie do treści art. 4 § 1 KK, w określonej tym przepisem sytuacji konkurencji ustaw, wybór tej właściwej polega na zastosowaniu tylko jednej z nich w całości. Niedopuszczalne jest stosowanie w części ustawy nowej, w części zaś poprzedniej. Zatem, do badanego czynu niezbędne jest uwzględnienie całego obowiązującego w danym czasie stanu prawnego odnoszącego się do tego czynu. Sąd musi dokonać wyboru między konkurującymi ustawami i zastosować całościowo jedną z nich – tę która *in concreto* jest dla sprawcy bardziej korzystna.

(wyrok SN z 19.7.2017 r., V KK 94/17)

Stosowanie ustawy względniejszej dla sprawcy przy skazaniu za kilka czynów

O ile z unormowania art. 4 § 1 KK rzeczywiście wynika wymóg dokonania wyboru między konkurującymi ustawami i zastosowania całościowo tylko jednej z nich, tj. tej, która *in concreto* jest względniejsza dla sprawcy, to z całą pewnością nakaz ten nie obejmuje zastosowania jednej, wybranej ustawy do wszystkich czynów sprawcy będących przedmiotem osądu w jednym postępowaniu, a więc do wszystkich zapadłych w nim rozstrzygnięć. Wymóg zastosowania w całości ustawy względniejszej – co wszak wynika wprost z treści art. 4 § 1 KK – odnosi się do poszczególnych czynów, a nie do całości wyroku obejmującego różne czyny; ustawa obowiązująca w czasie popełnienia czynu może okazać się względniejsza co do jednego z czynów objętych osądem, a surowsza odnośnie innego czynu.

(postanowienie SN z 27.7.2017 r., IV KK 248/17)

Zasady intertemporalne dotyczące przepisów regulujących procedurę karną

Zasada wyrażona w art. 4 § 1 KK nie ma zastosowania do zmian ustawowych dokonanych na gruncie przepisów procesowych, które modyfikują zasady i sposób procedowania zgodnie z datą wejścia ich w życie bądź stosownie do zawartych w nich przepisów przejściowych.

(postanowienie SN z 4.9.2015 r., IV KZ 55/15)

Stosowanie środków zabezpieczających w kontekście ustawy względniejszej dla sprawcy

Choć przepis art. 93d § 2 KK stanowi normę prawa materialnego, to jednak uregulowanie z art. 4 § 1 KK nie ma tu zastosowania ze względu na to, że środki zabezpieczające realizują inne cele niż w przypadku kar i środków karnych.

(postanowienie SA w Katowicach z 2.7.2015 r., II AKzw 898/15)

Zastosowanie reguł intertemporalnych w przypadku wymierzenia w wyroku łącznym bezwzględnej kary pozbawienia wolności

Po dniu 8.6.2010 r. podstawę prawną wymierzenia w wyroku łącznym bezwzględnej kary pozbawienia wolności orzeczonej w wyniku połączenia kar pozbawienia wolności wymierzonych za zbiegające się przestępstwa z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania stanowi art. 85 KK w zw. z art. 89 § 1 KK w zw. z art. 89 § 1a KK. Normy wynikające z powołanych przepisów mają także charakter materialnoprawny, wobec czego należy do nich odnosić reguły intertemporalne zawarte w art. 4 § 1 KK.

(uchwała SN z 28.11.2013 r., I KZP 13/13)

Dostosowanie kary do granic zagrożenia przewidzianego we względniejszej kwalifikacji prawnej

Podwyższenie albo obniżenie dolnej lub górnej granicy kary w nowej ustawie nie powinno pozostawać bez wpływu na decyzję sądu o wymiarze kary, zarazem jednak prowadzi do wniosku, że zakwalifikowanie przestępstwa z przepisu o łagodniejszym stopniu zagrożenia powoduje, iż kara za ten czyn winna być z reguły dostosowana do granic zagrożenia przewidzianego we względniejszej kwalifikacji prawnej.

(*wyrok SN z 28.9.2007 r., IV KK 129/07*)

Reguła zawarta w art. 4 § 1 KK, nakazująca stosować ustawę względniejszą dla sprawcy niż ta, która obowiązuje w czasie orzekania, ma zastosowanie nie tylko do sytuacji, w której ustawa względniejsza obowiązywała w czasie popełnienia przypisanego sprawcy przestępstwa, ale także do sytuacji, w której w okresie pomiędzy chwilą popełnienia przestępstwa a chwilą orzekania obowiązywała, choćby przez krótki okres, taka ustawa względniejsza (przez pojęcie „ustawa” należy rozumieć cały stan prawny obowiązujący w czasie między popełnieniem czynu a wyrokowaniem).

(*wyrok SN z 1.7.2004 r., II KO 1/04*)

Stosowanie zasady *lex severior retro non agit* w postępowaniu wykonawczym

Zasada wyrażona w art. 4 § 1 KK nie ma zastosowania w postępowaniu wykonawczym przy orzekaniu w przedmiocie warunkowego zwolnienia, a tym bardziej przy odwołaniu warunkowego zwolnienia. Warunkowe zwolnienie nie jest bezpośrednim następstwem popełnienia przez sprawcę przestępstwa, lecz jak podkreśla się w doktrynie i orzecznictwie, wyraża się w złagodzeniu skutków skazania. Z tego też względu wyłączenie zasady *lex mitior* przy wprowadzeniu do ustawy nowych, mniej korzystnych dla skazanego przepisów dotyczących warunkowego zwolnienia i odwołania warunkowego zwolnienia, nie narusza stosownych postanowień Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności ani Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Gwarancje tam zawarte nie dopuszczają wymierzenia kary surowszej od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony. Czym innym jest natomiast wprowadzenie innych ustawowych zasad zwalniania z reszty kary, ale i odwoływania tego zwolnienia, choćby były one bardziej restrykcyjne. Z tych właśnie powodów ustawodawca, wprowadzając w życie Kodeks karny z 1997 r., w przepisie przejściowym art. 14 pkt 4 zdecydował o stosowaniu przepisów nowego Kodeksu do osób warunkowo zwolnionych, niezależnie od tego, czy są one *in concreto* korzystniejsze dla sprawcy.

(*postanowienie SN z 28.8.2013 r., V KK 160/13*)

O uznaniu ustawy za względniejszą decyduje nie tylko surowość kary

W ujęciu art. 4 § 1 KK ustawą „względniejszą” jest ta ustawa, która zastosowana w konkretnej sprawie, po uprzedniej wszechstronnej ocenie całokształtu konsekwencji wynikających z zastosowania konkurujących ze sobą ustaw, przewiduje dla sprawcy najłagodniejsze konsekwencje. O uznaniu ustawy za względniejszą decyduje nie tylko surowość kary, tzn. porównanie ustawowego zagrożenia przewidzianego w porównywanych przepisach, ale i inne kryteria, np. przepisy o nadzwyczajnym obostrzeniu kary.

(*wyrok SN z 4.6.2004 r., III KK 125/03*)

Ocena ustawy względniejszej dla sprawcy

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem i aprobującymi wypowiedziami doktryny, oceny względności porównywanych ustaw należy dokonywać nie abstrakcyjnie, lecz przez pryzmat konkretnej sytuacji realnie istniejącej w określonej sprawie; przepis art. 4 § 1 KK wyraźnie odnosi względność ustawy do sprawcy czynu zabronionego.

(*wyrok SN z 3.12.2003 r., V KK 73/03*)

Zobacz również:

- wyrok SN z 20.2.2018 r., V KK 498/17;
- wyrok SN z 21.3.2013 r., III KK 256/12;
- postanowienie SN z 2.2.2010 r., WK 26/09;
- wyrok SN z 13.5.2008 r., V KK 15/08;
- wyrok SN z 5.3.2008 r., V KK 314/07;
- wyrok SN z 4.6.2004 r., III KK 125/03;
- postanowienie SN z 21.4.2004 r., II KK 321/03;
- wyrok SN z 17.11.2003 r., WA 51/03;
- postanowienie SN z 6.9.2000 r., III KKN 337/00;
- uchwała SN z 30.9.1998 r., I KZP 8/98.

Nakaz dokonywania oceny zindywidualizowanej i zrelatywizowanej

Z punktu widzenia treści art. 4 § 1 KK, bez znaczenia pozostaje zarówno usytuowanie normy w ustawie karnej, jak i prawny charakter ustawowej regulacji; istotne jest jedynie to, czy norma znajduje *in concreto* zastosowanie i współokreśla konsekwencje prawne wynikające dla sprawcy z wyroku skazującego. Jeżeli znajduje zastosowanie, to – niezależnie od charakterystyki przyjętej w nauce prawa – niezbędne jest rozważenie jej znaczenia dla oceny, która z ustaw jest względniejsza dla sprawcy. Żadne ograniczenie nie wynika w tej kwestii z treści art. 4 § 1 KK; w szczególności, przepis ten nie posługuje się w ogóle pojęciem granic ustawowego zagrożenia. Jest oczywiste, że o wyniku oceny może więc przesądzać także przepis zobowiązujący sąd do nadzwyczajnego zaostrzenia kary. Zwrot „względniejsze dla sprawcy” – w znaczeniu zgodnym z jego treścią – nakazuje dokonanie oceny zindywidualizowanej i zrelatywizowanej do czynu konkretnego sprawcy, uwzględniającej zatem odpowiedni dla sprawcy wymiar kary w granicach zagrożenia wyznaczonego konkurującymi przepisami. W rezultacie takiej oceny określony przepis (ustawa) okazać się może w jednym wypadku względniejszy, w innym zaś surowszy dla sprawcy.

(*postanowienie SN z 24.4.2003 r., III KKN 336/01*)

Brak obowiązku automatycznego polepszenia sytuacji oskarżonego

Przepis art. 4 § 1 KK nie statuuje ani nakazu obligatoryjnego łagodzenia kary przez sąd odwoławczy w razie zastosowania przez ten sąd ustawy względniejszej dla oskarżonego, ani stosowania przy wymiarze kary tych samych, dotyczących kary instytucji, które sąd I instancji zastosował w celu wymierzenia kary sprawiedliwej, zgodnej z ustawowymi dyrektywami jej wymiaru. Z art. 4 KK nie wynika obowiązek automatycznego polepszenia sytuacji oskarżonego w związku z zastosowaniem ustawy nowej, z wyjątkiem sytuacji przewidzianych w art. 4 § 2–4 KK.

(*postanowienie SN z 11.10.2001 r., III KKN 24/99*)

Wpływ zmiany stanu prawnego na wydanie wyroku łącznego

Niezależnie od stosowanej przez sąd wydający wyrok łączny zasady kształtowania kary łącznej (absorpcji całkowitej, częściowej czy też kumulacji), sąd ten – w tym zakresie – na nowo dokonuje aktu wymiaru kary zwanej w tym wypadku karą łączną. Zatem powinien, z jednej strony, respektować prawomocność „łączonych” wyroków (i dlatego też nie wolno mu w tym trybie dokonywać korekt w zakresie wymiaru kar orzeczonych za poszczególne czyny prawomocnie osądzone), ale z drugiej strony, również ewentualną zmianę stanu prawnego, jeśli zmiana ta dotyczy na nowo kształtowanych – w myśl reguł wyznaczonych w art. 67–71 KK – składników wymiaru kary i jest to zmiana korzystna dla oskarżonego (np. korzystniejsze tzw. przeliczniki, wyższy próg wymagany dla orzeczenia kary zastępczej).

(*wyrok SN z 20.2.1995 r., II KRN 2/95*)

Stosując art. 4 § 1 KK w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego i ustalając, która ustawa jest względniejsza dla sprawcy, sąd powinien porównać stan normatywny z dnia orzekania w przedmiocie

wydania wyroku łącznego oraz stan normatywny z czasu popełnienia każdego z przestępstw. Uwzględniając zmianę wprowadzoną do Kodeksu karnego ustawą z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589) polegającą na dodaniu art. 89a § 1 KK przyjęć należy, że jeżeli choć jedno z przestępstw należących do zbiegu realnego, za które orzeczono kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania i bez warunkowego zawieszenia wykonania, zostało popełnione przed wejściem w życie tej ustawy, należy stosować Kodeks karny w brzmieniu obowiązującym przed 8.6.2010 r., jeżeli okaże się dla sprawy względniejszy.

W przypadku wyroków łącznych wydanych po 1.7.2015 r. na podstawie ustawy poprzednio obowiązującej w stosunku do kar prawomocnie orzeczonych przed 1.7.2015 r., kara łączna orzeczona na podstawie poprzednio obowiązującej ustawy może zostać obniżona do górnej granicy kary łącznej ustalonej na podstawie przepisów znowelizowanych, przy zastosowaniu mechanizmu z art. 4 § 2 KK w znowelizowanym brzmieniu.

(wyrok SA we Wrocławiu z 10.12.2015 r., II AKa 301/15)

Kara łączna jest instytucją prawa karnego materialnego, a zatem orzekanie takiej kary, także w wyroku łącznym, powinno następować z uwzględnieniem reguł określonych w art. 4 § 1 KK.

Stosując art. 4 § 1 KK w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego, sąd powinien, ustalając która ustawa jest względniejsza dla sprawy, porównać stan normatywny z dnia orzekania w przedmiocie wydania wyroku łącznego oraz stan normatywny z czasu popełnienia każdego z przestępstw.

Aczkolwiek w aktualnym stanie prawnym art. 89 § 1 i 1a KK odnosi się do instytucji wyroku łącznego, a więc instytucji procesowej, niemniej jednak nie ulega wątpliwości, że normy znajdujące się w tych przepisach mają przede wszystkim charakter materialnoprawny. Instytucja wyroku łącznego służy realizacji norm prawa karnego materialnego, regulujących kwestie związane z orzekaniem kary łącznej, w sytuacji, kiedy sprawca jest skazany różnymi wyrokami jednostkowymi. Celem takiego wyroku jest więc stosowanie regulacji dotyczących kary łącznej nie tylko do sprawców sądzonych w jednym postępowaniu, ale także do sprawców, którzy zostali skazani w różnych postępowaniach za przestępstwa pozostające w realnym zbiegu. W konsekwencji przypomnieć należy pogląd wielokrotnie eksponowany w orzecnictwie i w piśmiennictwie, że sytuacja prawna sprawcy sądanego za wiele czynów w jednym postępowaniu nie powinna różnić się od sytuacji sprawcy, wobec którego prowadzono wiele postępowań. Skoro zaś kara łączna jest instytucją prawa karnego materialnego, to orzekanie takiej kary także i w wyroku łącznym powinno następować z uwzględnieniem reguł określonych w art. 4 § 1 KK.

(wyrok SN z 17.1.2013 r., II KK 84/12)

Normy wynikające m.in. z art. 89 § 1 i art. 89 § 1a KK mają charakter materialno-prawny, wobec czego należy do nich odnosić reguły intertemporalne zawarte w art. 4 § 1 KK. Stąd też w sytuacji kiedy przestępstwa, za które orzeczono kary połączone w zbiegu, popełnione zostały przed 8.6.2010 r., sąd orzekający zobowiązany jest rozważyć, czy brzmienie art. 89 KK sprzed nowelizacji, którą wprowadzono art. 89 § 1a KK, nie jest względniejsze dla sprawy.

(wyrok SN z 26.2.2019 r., II KK 20/19)

Orzeczenie kary łącznej, która objąć ma kary prawomocnie orzeczone przed 1.7.2015 r., na podstawie przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 1.7.2015 r., możliwe jest o ile ujawni się potrzeba orzeczenia kary łącznej w związku z prawomocnym skazaniem mającym miejsce po tej dacie. W razie wystąpienia takiej sytuacji zachodzi potrzeba rozważenia w świetle brzmienia art. 4 § 1 KK, w oparciu o jakie przepisy tj. „dotychczasowe” czy „nowe” – ukształtowane ma zostać rozstrzygnięcie co do orzeczenia kary łącznej. Przy tym kompetencję do badania, które przepisy na podstawie art. 4 § 1 KK należy zastosować, sąd uzyskuje z chwilą ujawnienia się potrzeby dokonania analizy w zakresie potrzeby orzeczenia kary łącznej w związku z prawomocnym skazaniem po 30.6.2015 r.

(postanowienie SN z 17.1.2019 r., IV KK 705/18)

Zobacz również:

- wyrok SN z 23.5.2013 r., III KK 102/13;
- wyrok SN z 5.4.2013 r., IV KK 401/12;
- wyrok SN z 6.12.2012 r., V KK 317/12;
- wyrok SA w Białymstoku z 18.1.2011 r., II AKa 254/10;
- wyrok SN z 5.5.2003 r., V KK 337/02;
- wyrok SN z 23.10.2012 r., V KK 447/11;
- wyrok SN z 10.7.2001 r., II KKN 1/00.

Zasada stosowania jednej ustawy

Wprawdzie regułą przy wykładni art. 2 § 1 KK jest zakaz częściowego stosowania przepisów obu ustaw (tj. ustawy obowiązującej w czasie orzekania i ustawy obowiązującej poprzednio), to jednak, w przypadku gdy wyniki takiej wykładni naruszają przepisy zawarte w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych lub Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, które powinny być stosowane bezpośrednio, należy stosować przepisy względniejsze dla sprawcy obu konkurujących ze sobą ustaw.

(*wyrok SA w Lublinie z 20.5.1993 r., II AKr 80/93*)

Zobacz również:

- wyrok SA w Krakowie z 18.2.1999 r., II AKa 2/99;
- wyrok SA w Rzeszowie z 21.1.1999 r., II AKa 78/98;
- wyrok SN z 6.5.1974 r., II KRN 10/74.

Zatarcie skazania w przypadku wykroczeń uprzednio zaliczanych do kategorii przestępstw

Artykuł 4 § 4 KK odnosi się do wypadków tzw. pełnej depenalizacji, kiedy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary.

Oznacza to, że przepis ten nie ma zastosowania do wypadków, w których nastąpiło „przekwalifikowanie” przestępstwa do kategorii wykroczeń. W takich przypadkach może nastąpić modyfikacja penalizacji – jednak nie następuje zatarcie skazania z mocy prawa.

Ustawa w art. 4 § 4 KK odnosi się do przypadków tzw. pełnej depenalizacji, kiedy czyn objęty wyrokiem nie jest już zaskarżony pod groźbą kary.

(*postanowienie SN z 24.8.1999 r., II KKN 150/99*)

Zobacz również:

- postanowienie SN z 30.4.2014 r., I KZP 6/14.

Zmiana ustawy karnej – pojęcie czynu objętego wyrokiem

Pojęcie czynu, użyte w przepisie z art. 4 § 4 KK, odnosi się do całokształtu zachowania sprawcy, będącego przedmiotem postępowania karnego, nie zaś jedynie do tych jego elementów, które były istotne z punktu widzenia wypełnienia znamion czynu zabronionego określonego w ustawie poprzednio obowiązującej. Ocena dokonywana na potrzeby zastosowania art. 4 § 4 KK nie może ograniczać się do analizy ustalonego w wyroku opisu czynu zabronionego, gdyż ten – siłą rzeczy – ma odpowiadać przepisowi karnemu sprzed jego zmiany. Uwzględnić musi całokształt czynu, który był przedmiotem osądu i przypisania przestępstwa. Przepis art. 4 § 4 KK nakazuje jedynie ustalić, czy czyn objęty wyrokiem jest nadal czynem zabronionym pod groźbą kary. Porównaniu podlega więc nie zespół ustawowych znamion określony w obu ustawach, a to czy konkretne przestępstwo, rozumiane jako zachowanie będące zdarzeniem historycznym, którego dotyczy prawomocny wyrok, jest nadal zabronione przez ustawę, która weszła w życie po uprawomocnieniu się orzeczenia.

(*postanowienie SN z 18.10.2018 r., IV KK 255/18*)

Artykuł 6. [Czas i miejsce przestępstwa]

§ 1. Czyn zabroniony uważa się za popełniony w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany.

§ 2. Czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić.

Znaczenie miejsca i czasu zdarzenia przy ustalaniu tożsamości czynu

Tożsamość czynu nie jest określona wyłącznie miejscem i czasem zdarzenia; w tym samym miejscu i czasie sprawca może popełnić wiele różnych czynów.

(postanowienie SN z 29.10.2003 r., IV KK 230/02)

§ 1

Końcowy moment przestępstwa ciągłego

Przy braku wskazania w opisie czynu ciągłego konkretnego dnia miesiąca (albo innego punktu czasowego), podanego w wyroku jako końcowy moment zachowania sprawcy za czas popełnienia tego przestępstwa, w rozumieniu art. 6 § 1 KK, uznać należy ostatni dzień tego miesiąca.

(postanowienie SN z 27.9.2011 r., III KK 89/11)

Opis i czas popełnienia przypisanego obwinionemu sędziemu czynu polegającego na podaniu informacji do wiadomości publicznej

Należy baczyć na stopień ogólności opisu czynu przypisanego obwinionemu. Przytoczenie w opisie czynu *a quo* fragmentów przepisu art. 89 § 1 ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070) bez sprecyzowania, jakie to sprawy związane z pełnieniem urzędu sędziego obwiniony podawał do wiadomości publicznej, jest niewystarczające. Jednozdaniowy akapit w ustaleniach stanu faktycznego, opisujący tematykę tak zakwalifikowanych wypowiedzi przy braku jakichkolwiek rozważań uzasadniających przyjęte ustalenia, potęguje wrażenie niepełnej określoności czynu przypisanego obwinionemu. Dopiero bowiem precyzyjne odtworzenie wypowiedzi obwinionego i ich ocena może dać podstawę do konkretyzacji opisu czynu. Nie można oczywiście z góry wykluczyć, że czyn został popełniony w czasie wskazanym w jego opisie, brak jednak rozważań tej problematyki w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nakazuje uznać zarzut naruszenia art. 413 § 2 pkt 1 i art. 424 § 1 pkt 1 KPK za zasadny. W sytuacji bowiem, w której emisja programu i jej termin nie zależą wyłącznie od sędziego, za datę popełnienia czynu nie może być uznana data emisji programu.

(wyrok SN z 7.7.2011 r., WD 3/11)

Niezgłoszenie upadłości spółki jako przestępstwo trwałe

Przestępstwo z art. 586 KSH jest przestępstwem trwałym. Czas popełnienia przestępstwa z art. 586 KSH rozpoczyna się pierwszego dnia po upływie dwutygodniowego terminu od powstania warunków uzasadniających według przepisów upadłość spółki, a kończy z chwilą złożenia przez zobowiązanego wniosku o ogłoszenie upadłości spółki, ustania warunków uzasadniających upadłość spółki bądź utraty przez sprawcę statusu osoby zobowiązanej do zgłoszenia takiego wniosku.

(postanowienie SN z 25.3.2010 r., IV KK 315/09)

Czyn ciągły popełniony częściowo przed a częściowo po ukończeniu przez sprawcę 17 lat

Czasem popełnienia czynu ciągłego jest okres od pierwszego zachowania składającego się na ten czyn do zakończenia ostatniego z nich. Jeżeli jednak sprawca czynu zabronionego niewymienionego w art. 10 § 2 KK część zachowań składających się na czyn ciągły zrealizował jako nieletni, a pozostałe

zachowania po ukończeniu 17 lat, to ponosi odpowiedzialność karną tylko za te zachowania, których dopuścił się po osiągnięciu tego wieku.

(*wyrok SN z 29.9.2009 r., III KK 105/09*)

Brak wyjścia poza ramy oskarżenia przy ustaleniu przez sąd innego czasu popełnienia przestępstwa

Nie jest wyjściem poza ramy oskarżenia ustalenie przez sąd, że rozpoznawane zdarzenie miało miejsce w innym czasie, niż to przyjęte w akcie oskarżenia.

(*postanowienie SN z 30.9.2003 r., III KK 194/02*)

Czas trwania przestępstwa rozciągniętego w czasie

Za czas popełnienia przestępstw rozciągniętych w czasie, wieloczynnowych, trwałych, a także o charakterze ciągłym traktować należy ostatni moment działania sprawcy, w tym czas dokonania ostatniego z czynów składających się na realizację przestępstwa ciągłego.

(*wyrok SN z 15.4.2002 r., II KKN 387/01*)

Zobacz również:

– uchwała SN (7) z 7.9.2000 r., I KZP 22/00.

Przestępstwo niealimentacji należy do tzw. przestępstw wieloczynnościowych, którego czas popełnienia (art. 6 § 1 KK) określa czas dokonania ostatniego z czynów składających się na realizację znamion typu. Dalsze, już po wyroku skazującym za przestępstwo niealimentacji, sprowadzenie przez sprawcę stanu, o jakim mowa w przepisie art. 209 § 1 KK, stanowi nowe przestępstwo.

(*postanowienie SA w Gdańsku z 11.8.1999 r., II AKo 199/99*)

§ 2

Artykuł 6 § 2 KK przyjął zasadę „wielomiejscowości” popełnienia czynu zabronionego. Za miejsce popełnienia czynu zabronionego uważa się bowiem zarówno miejsce, w którym sprawca działał, jak i miejsce, w którym zaniechał działania, do którego był obowiązany, a także miejsce, w którym skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił, jak i miejsce, w którym skutek według zamiaru sprawcy miał nastąpić. Przyjęcie zasady „wielomiejscowości” rozszerza znacznie polską jurysdykcję w oparciu o zasadę terytorialności.

(*wyrok SA w Łodzi z 24.1.2001 r., II AKa 240/01*)

Artykuł 7. [Zbrodnia i występki]

§ 1. Przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem.

§ 2. Zbrodnią jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą.

§ 3. Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych albo powyżej 5 000 złotych, karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.

Zawarcie w opisie czynu skutków działania oskarżonego

Formułując, zgodnie z dyspozycją art. 413 § 2 pkt 1 KPK, opis czynu należy bacznie, aby przypisać oskarżonemu tylko te skutki jego zachowania, które wywołał umyślnie, chyba że ustawa przewiduje, iż występki można popełnić także nieumyślnie (art. 7 § 2 KK).

(*wyrok SN z 8.11.2006 r., IV KK 299/06*)